

Psalm 106:33 – om wiens geest gaat het hier?

De vraag is of het in deze tekst gaat om Gods geest of om Mozes' geest.

We laten hier even terzijde dat er vertalingen zijn die, als het om Gods geest gaat, dit weergeven met Geest (met een hoofdletter dus). Dat punt is al ter sprake gekomen bij Psalm 51:13, we schrijven voor beide gevallen geest (met een kleine letter).

Mijn opvatting is dat er voor beide weergaven goede redenen zijn; het volk was weerspanning tegen God én tegen Mozes. Alleen blijft de vraag wiens geest in vers 33 wordt genoemd, het staat er in ieder geval het enkelvoud.

Ter inleiding Psalm 106:32,33 in transliteratie en woord-voor-woord-vertaling:

<p>wa.jaq.TSlefoe "ál-méel m.rieváah wa.jeerá" l.moSjéh ba."avoeráam klé-hlm.róe ét-roe."chóo wa.j.vaTée bl.S.faatáaw</p>	<p>en zij vertoornen aan/op wateren van Meriba en het loopt slecht af voor Mozes omwille van hen want weerspanning zijn zij geweest tegen zijn geest en hij spreekt onbezonnen met zijn lippen</p>
--	--

Ter oriëntatie hierbij Psalm 106:32,33 volgens de TLVG-vertaling – hierbij is vertaald vanuit de gedachte dat het in dit vers om Gods geest gaat.

- 32 Later bij de wateren van Meriba werden ze kwaad
waarbij het voor Mozes slecht afliep, door hen!
- 33 Zij waren tegen Zijn geest weerspanning geweest,
waardoor iets onbezonnens over zijn lippen kwam.

Dat de meningen daarover echter uiteenlopen, blijkt ook uit het onderstaande overzicht. Bij de beoordeling van de weergave van de tekst speelt de vraag een rol, of er in de vertaling gebruikt wordt gemaakt van eerbiedskapitalen, hoofdletters als een persoonlijk voornaamwoord betrekking heeft op God. Hoofdletter 'Z' in de rechterkolom dient als een code om aan te geven dat dat het geval is; een kleine letter, 'z', geeft aan dat een vertaling dat niet doet. De combinatie van de Psalm-tekst en het gebruik van hoofdletters kan al leiden tot bepaalde conclusies, zoals daarnaast aangegeven:

- Code 'Z', gecombineerd met het woord 'Zijn' wijst op God; dan staat dat vermeld als 'G'.
Bijvoorbeeld: de *Statenvertaling* gebruikt eerbiedskapitalen én schrijft 'zijn', dan doelt men hier dus op Mozes' geest.
- Code 'Z', gecombineerd met het woord 'zijn' wijst op Mozes, dan staat er een 'M'.
Bijvoorbeeld: A.C. Feuer gebruikt in zijn vertaling *Tehillim* eerbiedskapitalen en schrijft 'His', hij doelt op Gods geest.
- Code 'z' is altijd gecombineerd met 'zijn', dus daar is geen conclusie te trekken, dan staat er ' ~ ' .
Dat wil niet zeggen dat de vertalers geen mening daarover hebben.

Om te beginnen is het goed om vast te stellen dat de grondtekst beide conclusies toelaat, die heeft geen eerbiedskapitalen (zoals er daarin ook geen verschil tussen 'jij' en 'u'). Het vertaalprobleem geldt dus alleen maar die vertalingen die nu eenmaal besloten hebben om wel gebruik maken van die eerbiedskapitalen; doet men dat eenmaal, dan dient men op plaatsen zoals deze een keuze te maken.

Interessant daarbij is, dat er ook vertalingen zijn die zelf een conclusie expliciet maken. Zij gebruiken bijvoorbeeld geen eerbiedskapitalen en hadden de tekst gewoon kunnen laten zoals het er staat; daardoor zouden ze het (net als bij de grondtekst) aan de lezer of commentator overlaten wat men van de tekst denkt. Toch willen ze de lezer behulpzaam zijn en geven aan dat zij menen dat het bijvoorbeeld om Gods geest gaat. Zowel de *NBV* als de *NIV* doen dat. Hieronder dan het overzicht.

<p>Statenvertaling: Herzlene Statenvertaling: NBG: NW: Friedrich Baethgen: Soncino Books of the Bible – The Psalms: A.C. Feuer - Tehillim: Gerhardt/van der Zeyde: Willibrordvertaling (1996): Naardense Bijbel: NBV: NIV: TLVG:</p>	<p>Want zij verbitterden zijn geest, zodat hij wat onbedachtelijk voortbracht met zijn lippen. Want zij tergen zijn geest, zodat hij met zijn lippen ondoordachte woorden sprak. want zij waren tegen zijn Geest weerspanning, en hij sprak onbezonnen met zijn lippen. Want zij verbitterden zijn geest En hij ging onbezonnen spreken met zijn lippen. Denn sie waren widerspenstig gegen seinen Geist, und er sprach unbedacht mit seinen Lippen. For they embittered his spirit, And he spoke rashly with his lips. Because They defied His spirit, He pronounced with His lips. Doordat zij zijn drift hadden geprikkeld ontviel hem het ondoordacht woord. Zo bitter hadden zij hem gestemd, dat hij zijn woorden niet in bedwang had. Want ze hadden zijn geest zo verbitterd dat over zijn lippen gezwets kwam. want toen zij zich verzetten tegen Gods geest, sprak hij overhaast en onbezonnen. For they rebelled against the Spirit of God, and rash words came from Moses' lips. Zij waren tegen Zijn geest weerspanning geweest, waardoor iets onbezonnens over zijn lippen kwam.</p>	<p>Z M Z M Z M z ~ z ~ Z M Z G z ~ Z M z ~ z ~ z G z G</p>
---	--	--

De vraag heeft twee kanten.

- a) De eerste kant heeft te maken met de eerbiedskapitalen. Zoals gezegd, in de toelichting van Psalm 51:13 is daar al over geschreven, in de TLVG-vertaling is ervoor gekozen om dat wel te doen. Het Hebreeuws maakt ook geen verschil tussen u en jij, het Nederlands doet dat wel. Toch zien de meeste vertalingen daarin geen reden om de aanspreekvorm 'u' te vermijden. Diezelfde redenering kan ook worden toegepast op het Hebreeuws; het feit dat daardoor een onderscheid kan worden aangegeven hoeft men niet moeten laten vallen, alleen maar omdat het Hebreeuws die mogelijkheid niet heeft. Maar goed, wel of niet eerbiedskapitalen gebruiken is een keuze per vertaling; de *TLVG*-vertaling gebruikt dat wel. Dat levert in ieder geval dus ook de vraag op die anders niet zou zijn gesteld.
- b) De tweede vraag is, en dat dus geldt ook voor de vertalingen die de keuze in het midden laten, is de kernvraag: wat zou de schrijver nu echt hebben bedoeld? Voor de vertaler die een keuze heeft gemaakt, is dat de vraag naar een verantwoording: 'waarom deze keuze?' Voor de geïnteresseerde lezer is het een onderzoek naar de betekenis van de tekst. En dat blijft natuurlijk altijd van belang.

Ter oriëntatie wil ik het commentaar aanhalen van Friedrich Baethgen in *Handkommentar zum Alten Testament – die Psalmen*, hij gebruikt zelf geen eerbiedskapitaal en zou de kwestie onbenoemd kunnen laten, maar geeft – hij schrijft niet voor niets een commentaar – wel zijn tekstopvatting. Hij begint met de werkwoordsvorm daar net voor: **him.róe**, ‘zij verbitterden’, ‘zij tergden’, ‘they rebelled’, ‘zij waren weerspanning geweest’. Hij houdt zich eerst bezig met de vraag op wie het ‘zij’ slaat, het onderwerp of subject. Zijn dat de Israëlieten, of zijn dat Mozes en Aäron? Baethgen schrijft:

Das Subjekt zu **him.róe** könnten die Israeliten sein wie in v. 32a. Da aber bereits 32b und ebenso wieder 33b von Mosis Vergehn die Rede ist, so wird man mit Raschi und Qimchi besser auf Moses und Aaron beziehn. Der Dichter bezieht sich auf Num 20,10 (...)

Als dat zo is, dan heeft dat consequenties voor het woord **roe**. "**chóo**, dat is **roéa**"ch, ‘geest’ met het suffix **-óo**, het bezittelijke voornaamwoord voor ‘zijn’, zoals hij vervolgt.

Das Suffix in **roe**. "**chóo** geht demnach zurück nicht auf Moses, dessen Geist die Israeliten betrübt haben; sondern wie Targ. (*spiritum sanctum eius*) richtig erläutert, auf Jahve, vgl. Jes 63,10 Num 27,14. – Die unbedachten Worte Mosis sind die Num 20,10 erwähnten.

Hoewel *Soncino Books of the Bible – The Psalms* in de vertaling zelf naar Mozes verwijst, laat de commentator Dr. A. Cohen zich in de voetnoot iets anders uit.

They embitterd his spirit. A.J takes *his* to allude to Moses. More probably (as Rashi and Ibn Ezra point out) it refers to God (cf. Isa. Lxiii. 10). Rashi and Kimchi explain *they* of Moses and Aaron; but since no mention is made of Aaron, it is more natural to think of the murmuring Israelites. The verse declares that two effects followed: their incessant grumbling *embittered* God, and caused Moses to lose his self-control so that he uttered the rash words (Num. xx. 10).

Cohen acht het dus niet aannemelijk dat ‘zij’ hier alleen zou slaan op Mozes en Aäron, maar betreft dat toch op het volk als geheel (ik kom daar nog op terug). Toch wil dat naar zijn mening niet zeggen, dat het hier om de geest van Mozes zou moeten gaan. De tekst kan ook zo worden begrepen dat het het ruziën met God was, dat Mozes ertoe bracht zich zo te uiten. Dat is ook wat er in Numeri 20 staat beschreven. Mozes roept het volk in vers 10 toe dat zij weerspanning zijn. Dat was vooral hun weerspanning jegens God. In vers 13 staat over de wateren van Meriba en de reden voor die naam: ‘omdat de Israëlieten ruzie met Jehovah hadden gemaakt’ – Meriba, **m.rieváah**, komt van de werkwoordstam **riev**, ‘to contend, strive, quarrel’. De opvatting ‘Gods geest’ voor Psalm 106:33 past hier het beste bij, los van het feit dat het geruzie ook Mozes en Aäron raakte.

De weergave van de werkwoordsvorm **him.róe** in het begin van vers 33 kwam in de bovengenoemde commentaren ook in beeld. Dat woord is de voltooid tijd, 3^e persoon meervoud, oorzakelijke vorm van de stam **maaráah**. Benjamin Davidson geeft in *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon* de volgende uitleg.

– Hij geeft de standaardvorm weer met: –I. *to rebel, be disobedient* –II. *to be bitter*.

– De oorzakelijke vorm als: –I. *to resist, contend with* –II. *to be rebellious, disobedient* –III. *to embitter, grieve*.

Andere handboeken geven vergelijkbare betekenissen. De eerdergenoemde Bijbelvertalingen geven het werkwoord weliswaar op verschillende manieren weer, het zijn allemaal variaties op de hierboven genoemde betekenissen. Wel geven zij die het hebben over de geest van Mozes het woord weer met ‘zij verbitterden’; vertalingen die het hebben over de geest van God vertalen met ‘zij rebelleerden’, of woorden van gelijke strekking. Friedrich Baethgen heeft in zijn commentaar ‘sie waren widerspenstig’, Feuer heeft ‘they defied’, *NIV* heeft ‘they rebelled’, de *NBV* heeft ‘zij verzetten zich’, in de *TLVG*-vertaling is dat ‘zij zijn weerspanning geweest’.

Terug naar de tekst, hieronder de tekst in een tamelijk letterlijke vertaling, maar dan met daarin expliciet aangegeven wie er zou kunnen worden bedoeld. Ik geef de tekst in twee varianten, een met de verwijzing naar Mozes, de ander met de verwijzing naar God, waarbij er een aantal invullingen gecursiveerd zijn.

variant a

en *de Israëlieten* werden vertoorned aan wateren van Meriba, 32
en het liep slecht af voor Mozes omwille van hen,
want *de Israëlieten* hadden *Mozes’* geest verbitterd, 33
en *Mozes* sprak onbezonnen met zijn lippen.

variant b

en *de Israëlieten* werden vertoorned aan wateren van Meriba,
en het liep slecht af voor Mozes omwille van hen,
want *zij* waren tegen *Gods* geest weerspanning,
en *Mozes* sprak onbezonnen met zijn lippen.

Variant a lijkt op het eerste gezicht de meest logische. Dan is de causale en chronologische volgorde is dan:

– de Israëlieten waren boos, zij verbitterden Mozes’ geest zodat Mozes onbezonnen sprak en het slecht voor hem afliep. Dit wekt de suggestie dat Mozes’ reactie op het gemurmureer zijn fout was. Maar wie zou er niet verbitterd raken in de geschetste omstandigheden? En dan te bedenken dat het gros van de aanstichters van dit kwaad de toegang tot het beloofde land *niet* werd ontzegd, terwijl dat nu *wel*/Mozes’ lot was. Die opvatting heeft toch iets onbevredigends, het lijkt niet zo rechtvaardig.

Maar ... misschien was de overtreding wel ernstiger dan het zich bij oppervlakkige lezing laat aanzien. We kunnen ervan uitgaan dat de psalmist zich heeft gebaseerd op de hoofdstukken 20 en 27 van Numeri. Uit die verslagen blijkt echter dat de fout niet alleen bestond uit een zich mee laten slepen in een sfeer van ruzie. In Numeri 20:12 klinkt weliswaar het bekende verwijt naar Mozes en Aäron dat zij geen vertrouwen in Jehovah hadden gesteld ten einde God te heiligen voor de ogen van de Israëlieten; dat zou kunnen blijken uit hun uitspraak: ‘Zullen wij water uit deze rots te voorschijn brengen?’ A.C. Feuer commentarieert hierop:

The Psalmist here condemns the Children of Israel who provoked Moses to such a state of despair that he bitterly exclaimed, “*Shall we bring you water out of this rock?*” [I.e., these words implied that Moses questioned God’s ability to perform such a miracle].

Numeri 27:14 gaat echter een stap verder: 'Mozes en Aäron waren *weerspannig* geweest tegen Gods opdracht om hem te heiligen'. Gods opdracht (het woordje **plé**, 'word, command')! Dat betekent dat de overtreding van Mozes een zwaarder karakter had, dan zich alleen maar te laten meeslepen door de ondankbare en verbitterde verwijten van het volk, het was het negeren van een uitdrukkelijke opdracht. Hier staat dus dat Mozes en Aäron óók weerspannig waren, **m.rietém**, 'jullie zijn weerspannig geweest'. Zij dus óók!

In Deuteronomium 32:51 wordt zelfs het woord **m."al.tém** gebruikt, 2e persoon meervoud van het werkwoord **maa."áal**, in Lisowski's Lexicon omschreven als (d/e/l): treulos sein, veruntreuen / to be unfaithful / perfidum esse, defraudare. Een ernstige zaak. Diverse vertalingen hebben hier uitdrukkingen als: 'ontrouw geweest, vergrepen, in opstand gekomen, plichtsvergeten gehandeld', etc. De overtreding van Mozes, 'God niet te heiligen', was dus heel zwaar, zwaarder dan misschien aanvankelijk gedacht. Daarmee verdwijnt mijns inziens ook het onbevredigende uit de eerdergenoemde opvatting. Daarmee is het ook begrijpelijk dat 'zij' in vers 33 niet alleen op het volk slaat, maar óók op Mozes en Aäron, dus een combinatie van het het volk plus de leiders.

Als dat zo is, dan zou er onder 'zijn geest' mijns inziens toch moeten worden begrepen 'Gods geest'.

Voor het laatst bijgewerkt: 10 augustus 2011